Downloaded from jra-tabriziau.ir at 4:31 +0330 on Sunday November 1st 2026

پژوهه باستان‌سنجی ۱۴۰۲؛ ۹(۱)-۲۱۹-۲۲۰

پژوهه باستان‌سنجی

DOI: 10.66224/jra.9.1.410 URL: http://jra-tabriziau.ir/

نقطه نظر

دکتر بهرام آجورلو

دانشیار؛ دانشکده حفاظت آثار فرهنگی، مدیر مسئول نشریه پژوهه باستان‌سنجی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران

پژوهۀ باستان‌سنجی اینک نهمین سال انتشار را پشت سر گذاشته است. پژوهه واژه‌ای است فارسی که جایگزین اصطلاحات جُنگ پژوهشی یا مجموعۀ نوشتارهای پژوهشی (Acta/ Proceedings) پیشنهاد شده است؛ و بنابراین، *پژوهۀ باستان‌سنجی* که نخستین نشریۀ دانشگاهی حوزۀ باستان‌سنجی ایران است، به معنای مجموعۀ نوشتارهای پژوهشی دربارۀ باستان‌سنجی (Archaeometry) و البته علوم باستان‌شناختی (Archaeological sciences) است. از هنگامی که ویلارد فرانک لیبی (۱۹۸۰-۱۹۰۸) با دو کشف و اختراع دوران‌ساز ایزوتوپ کربن ۱۴ و دستگاه سالیابی با روش رادیوکربن (۱۹۴۹) انقلابی در باستان‌شناسی و باستان‌سنجی پدید آورد [1] و راه را برای شتاب دانش‌های باستان‌شناختی گشود، و البته به پاس همین کشف و اختراع برندۀ جایزۀ نوبل شیمی ۱۹۶۰ شد، سه ربع قرن می‌گذرد؛ و البته از همان آغاز، باستان‌شناسی ارزش علمی و اثبات‌گرایانۀ باستان‌سنجی را دریافت؛ چندان‌که رابرت بریدوود، همکار لیبی در دانشگاه شیکاگو، داده‌های یافته از کاوش‌های باستان‌شناختی دهکدۀ دوران نوسنگی جرمو را با دستگاه رادیوکربن لیبی سال‌یابی کرد [2,3]. البته باستان‌سنجی، هرچند به نوشتۀ گلن دانیال (۱۹۸۶-۱۹۱۴) با روش‌های شیمیایی و فیزیکی لیبی برای سالیابی پا به عرصۀ علوم میراث فرهنگی نهاد [4] اما سالیابی‌ها و روش‌های گاهسنجی استوار بر علوم طبیعی پیشینه‌ای بیش از رادیوکربن دارد؛ تا بدان‌جا که آندرو الیوت داگلاس (۱۸۶۷-۱۹۶۲) و ابداع سال‌یابی ساخته‌های چوبی باستانی با روش درخت‌گاهشناسی و تأسیس آزمایشگاه درخت‌گاهشناسی دانشگاه آریزونا (۱۹۳۷) را می‌توان سرآغاز باستان‌سنجی معرفی کرد [5] اما به هر حال به نوشتۀ ریرن [6] باستان‌سنجی که گاهی شماری آن را علوم باستان‌شناختی نیز می‌نامند، با کارهای بنیادین لیبی در زمینۀ رادیوکربن و کاربست رهیافت‌های زمین‌شناختی رنفریو، دیکسون و کان [7] در زمینۀ منشأیابی ابسیدین توسعه یافت و دیری نگذشت که ریزساختارشناسی مواد به باستان‌شناسی اجازه داد که گرایش‌های نوینی چون باستان‌شناسی فناوری و باستان‌شناسی تجربی را پی‌افکند؛ وانگهی امروزه باستان‌سنجی نه همان علوم باستان‌شناختی، که شاخه و گرایشی از آن است؛ و البته دانیال (1973) بر جنبۀ سالیابی مطلق آن تأکید دارد؛ کما این‌که مارک پولار آن را چونان کاربست شیمی تجزیه در باستان‌شناسی تعریف کرده است [8].

دانشگاه هنر اسلامی تبریز در نهمین سال انتشار پژوهۀ باستان‌سنجی افتخار دارد که یازدهمین دورۀ فارغ‌التحصیلان رشتۀ باستان‌سنجی را برگزار کرده است؛ رشته‌ای که برای نخستین بار با پیشنهاد سرفصل‌های دانشگاه هنر اسلامی تبریز در سال ۱۳۹۱ش به تصویب و تأیید وزارت علوم و تحقیقات و فناوری رسید؛ و اینک در یازدهمین دورۀ آموزش مقطع کارشناسی ارشد باستان‌سنجی که چند سالی است پس از تبریز در دانشگاه هنر اصفهان نیز برگزار می‌شود، سرفصل‌های

[DOI: 10.66224/jra.9.1.410]
Downloaded from jra-tabriziau.ir at 4:31 +0330 on Sunday November 1st 2026

جدید کارشناسی ارشدی که همکاران دانشگاه هنر اصفهان – با همکاری انشگاه هنر اسلامی تبریز – به تازگی و با رویکردی مبتنی بر علوم باستان‌شناختی تدوین کرده‌اند، در آیندهٔ نزدیک جایگزین سرفصل‌های یک دههٔ گذشته خواهد شد. نیازمندی‌های دهه‌ای که فراپیش داریم می‌طلبد که افزون بر بازنگری سرفصل‌های درسی، سیاست‌ها و رویکردهای پژوهۀ باستان‌سنجی نیز دگرگون و متحول شود که گام نخست عبارت است از تأکید بر روش‌های آزمایشگاهی شیمیایی، هسته‌ای و زیستی برای سال‌یابی، منشأیابی و ریزساختارشناسی؛ و افزایش هم‌گامی و هم‌نوایی با استانداردهای نشریات معتبر جهانی این حوزه؛ به‌ویژه در آسیای باختری.

References

[1] Libby, W. F. (1955). Radiocarbon Daring (2nd ed.). The University of Chicago Press.
[2] Braidwood, R. J. (1960). Guess Dating for Jarmo. American Antiquity, 26 (2), 266.
[3] Johnson, F. et al. (1951). Radiocarbon Dating: A Report on the Program to Aid in the Development of the Method of Dating. Memoirs of the Society for American Archaeology, 1-65.
[4] Daniel, G. E. (1973). Archaeology. Encylopedia Britannica. Chicago.
[5] Renfrew, C. & Bahn, P. (2016). Archaeology Theories Methods & Practice (7th ed.). London: Thames & Hudson.
[6] Rehren, T. (2006). The Analysis of Archaeological Materials. Archaeology: Volume 1. In D. L. Hardesty (Ed.), Encyclopedia Life Support Systems (pp. 160-177). UNESCO.
[7] Renfrew, C., Dixon, Caan, J R. (1966). Obsidian and the early cultural contact in the Near East. Proceeddings of the Prehistoric Society, 32, pp. 30-72.
[8] Pollard, A. M. et al. (2007). Analytical Chemistry in Archaeology. Cambridge University Press.